

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В УКРАЇНІ

О. А. Томашевська, кандидат економічних наук
В. М. Балай, студентка

Висвітлено окремі аспекти сучасного стану зернового виробництва України. Зокрема, проаналізовано валові збори зернових, посівні площі, урожайність. Розглянуто динаміку виробництва зерна в Україні, структуру внутрішнього використання зерна та цінову ситуацію на внутрішньому ринку. Окреслено основні проблеми виробничого, організаційного та економічного характеру у сфері зерновиробництва України.

Виробництво зерна, валові збори, посівні площі, закупівельні ціни, поставки зерна.

Зернове господарство України є стратегічним напрямом економіки. Адже ринок зерна – це основа стабільності продовольчого ринку, джерело не тільки виробництва хлібобулочних виробів, але й кормова база для виробництва тваринницької продукції, а також сировини для переробної промисловості.

Зернові завжди відігравали важливу роль у життєдіяльності людства. Свого часу, ще А. Сміт писав: „...лише надлишковий продукт села або той продукт, що перевищує потребу утримання хліборобів, дає місту засоби існування, а тому останнє може рости й розвиватися тільки в міру збільшення цього надлишкового продукту” [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних питань щодо розвитку зернового ринку України присвятили свої праці В. І. Бойко, В. І. Власов, В. М. Жук, В. А. Зубець, С. М. Кваша, І. В. Кобута, М. Г. Лобас, П. Т. Саблук, Б. К. Супіханов та інші. Наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених дають теоретичні та практичні рекомендації щодо покращення зернової галузі України. Однак, враховуючи прискорені зміни сучасних умов господарювання, потрібно продовжувати пошук перспектив розвитку вітчизняного ринку зерна та його інфраструктури.

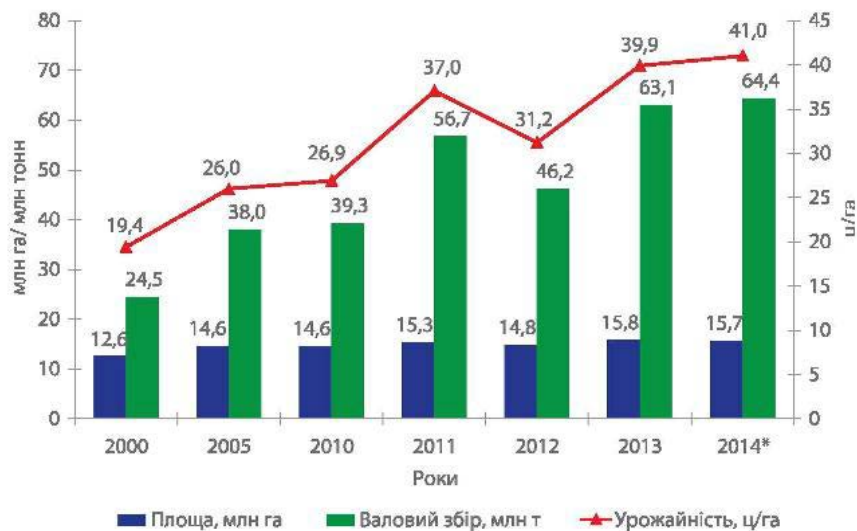
Мета дослідження – аналіз сучасного стану виробництва зерна в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зернове виробництво – це галузь, продукція якої завжди була, є і буде одним із найважливіших джерел багатства будь-якої держави. У світовому землеробстві зернові культури постійно домінували, а зерно й нині залишається найважливішим і стратегічним продуктом сільського господарства [4].

Україна у 2014 році, враховуючи анексію Криму та військові дії на території Донбасу, зібрала 64,4 млн т зерна (рис. 1). Це при тому, що в

2013 році, за більш стабільної економічної та політичної ситуації, валовий збір зерна досяг 63,1 млн т. У загальному виробництві зернових домінує кукурудза. У 2014 році обсяг її вирощування сягнув 30 млн т, проти 31 млн т у 2013 році.

Зібрана площа зернових у 2014 році становила 14,7 млн га, що на 1,1 млн га та на 7,5% менше, ніж у 2013 році. Різниця припадає на територію окупованого Криму, а також на окремі райони Донецької та Луганської областей, де збір урожаю був неможливий з об'єктивних причин.

Рис.1. Динаміка виробництва зерна в Україні [6]

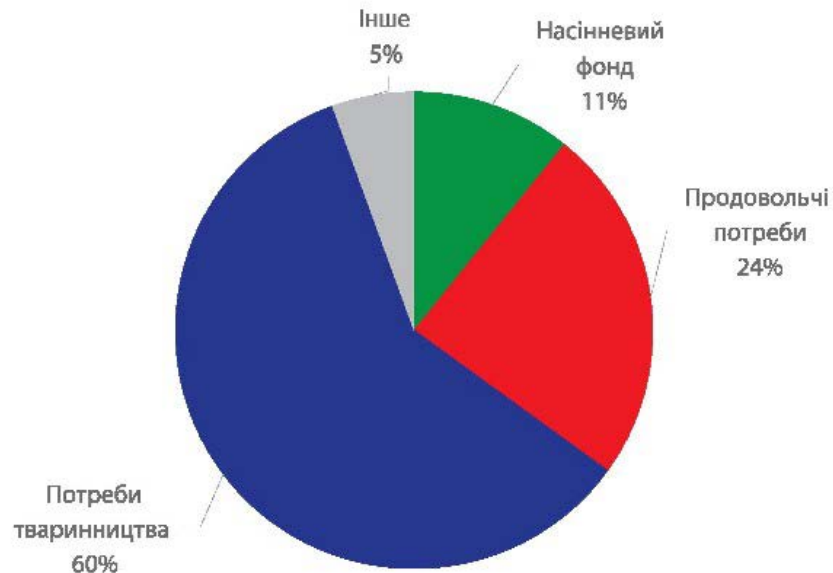
Динаміка виробництва зерна в Україні (рис. 1) свідчить, що зростання валових зборів зернових упродовж останніх десяти років відбувається не за рахунок збільшення посівних площ, а за рахунок збільшення врожайності зернових культур. Отже, можна говорити про інтенсифікацію зернового виробництва в Україні.

На сільськогосподарських підприємствах (крім малих) і підприємствах, які здійснюють зберігання та переробку зернових культур, на кінець 2014 року було 23,4 млн т зерна (на 26% більше проти 2013 року). Так, залишки пшениці становили 13,6 млн т, ячменю – 3,4, кукурудзи – 4,8 млн т. Безпосередньо на сільськогосподарських підприємствах зберігалось 14,6 млн т зерна, що на 29% більше, ніж у 2013-му.

Враховуючи перехідні запаси зерна початку нового маркетингового року (6,9 млн т), можливий імпорт до 240 тис. т, загальна пропозиція зерна на внутрішньому ринку у 2014–2015 МР становила 71 млн т. При цьому, для задоволення внутрішніх потреб за оцінками експертів необхідно близько 27,4 млн т, у тому числі для продовольчого споживання – понад 6,6 млн т, для насінневого фонду – 3 млн т, для потреб тваринництва – 16,3 млн т, нехарчової переробки – до 1,5 млн т [6].

Зростання вартості матеріально-технічних ресурсів вплинуло на подорожчання зерна врожаю 2014 року. Якщо на початку посівної кампанії підвищення цін на пальне, добрива, насіння порівняно з 2013-м

роком, коливалося від 25 до 40%, то на час збирання врожаю ресурсне забезпечення подорожчало наполовину, а подекуди було навіть більшим. Відтак, зростання закупівельних цін на більшість видів зерна сприймалося аграріями як необхідний крок до стабілізації виробництва зерна.

Рис. 2. Структура внутрішнього використання зерна [6]

На початку серпня 2014 року на внутрішньому ринку пшениця 3-го класу в середньому коштувала 2 тис. грн/т, проте з кінця цього самого місяця й до середини жовтня ціна утримувалася на рівні 2,3 тис. грн. Ціна фуражної пшениці подорожчала, відповідно, з 1,9 тис. до 2 тис. грн/т, ячменю – з 1,8 тис. до 2 тис. грн/т. У свою чергу, ціни на кукурудзу демонстрували зворотну тенденцію. Якщо до середини серпня ціна на фуражну кукурудзу становила 2,2 тис. грн/т, то потім стрімко знизилася до 1,6 тис., і впродовж жовтня спостерігалася незначне здешевлення, а у 2015 році виросла до 2,8 тис. грн/т. Цінова ситуація внутрішнього ринку в 2014 році на більшість видів зерна хоча й мала тенденцію до зростання, проте не повною мірою компенсувала подорожчання матеріально-технічних ресурсів, що використовувалися в процесі зерновиробництва.

Ціни попиту на зернові на червень 2015 року коливаються залежно від регіону: наприклад, на пшеницю 3-го класу – від 2860 до 4500 грн/т, на фуражну пшеницю 6-го класу – від 2700 до 3400 грн за тону. Середні ціни на ячмінь та кукурудзу на той самий період коливалися на рівні 3000 грн/т [7].

У сфері зерновиробництва важлива роль відводиться державі. Зокрема, держава здійснює регулювання ринку зерна через проведення державними агентами закупівлі зерна у сільськогосподарських товаровиробників. Такі операції здійснюються ПАТ «Аграрний фонд» через укладання форвардних контрактів на біржовому ринку. Форвардні закупівлі передбачають укладення угоди купівлі-продажу на визначені види зерна з його поставкою у майбутньому.

Станом на жовтень 2014 р., у межах виконання умов поставки за форвардними контрактами, аграрні виробники здійснили поставку на замовлення держави в обсязі 806 тис. т зерна. Виконання форвардних угод становило 91 %. Повністю виконали поставку зерна в 2014 р. агро-виробники Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Одеської, Сумської, Харківської, Чернівецької та Черкаської областей.

У цілому за зерно врожаю 2014 року ПАТ «Аграрний фонд» пере-рахував аграріям 1,73 млрд грн, з них 1,18 млрд грн як авансові платежі. Враховуючи ситуацію в країні, потребу вітчизняних аграріїв у фінансових ресурсах, Аграрний фонд з 1 вересня минулого року запровадив форвардні закупівлі зерна врожаю 2015 року, тобто до початку посівної кампанії.

Аграріям, які зарекомендували себе як надійні партнери за результатами виконання форвардних контрактів врожаю 2014 року, тобто своєчасно та в повному обсязі, відповідно до контракту, здійснили поставки зерна, Аграрний фонд надавав частину першого авансового платежу до проведення посівних робіт і, відповідно, огляду посівів страховими компаніями.

Незважаючи на політичну та економічну ситуацію, Україна демонструє стабільні обсяги виробництва зерна. У 2013/14 маркетинговому році Україна експортувала 32,3 млн т зерна та увійшла до трійки найбільших світових експортерів зерна (попереду тільки США – 72,3 млн т та ЄС – 38,5 млн т). За інформацією Української аграрної конфедерації, найбільше зерна за кордон поставила компанія "Нібулон" – понад 4,5 млн т, що становить 14% від загального експорту зернових з України. Серед найбільших експортерів виокремлюють такі транснаціональні компанії, як ADM і "Луї Дрейфус Україна", що відвантажили 4,1 млн т і 3,5 млн т, відповідно. Державна продовольчо-зернова корпорація України в сукупності зернотрейдерів-експортерів посіла п'яте місце – 2,9 млн т, контролюючи 9% українського експорту зерна [10].

Попри значні обсяги експорту зернових минулого року, у світових споживачів українського зерна виникають побоювання, що Україна не зможе забезпечити поставки зерна на рівні минулого сезону. Проте ці побоювання можна назвати марними. За прогнозами експертів, експорт зерна на зовнішні ринки не просто досягне обсягів минулого року, а навіть перевищить їх. У нинішньому сезоні зовнішні продажі зернотрейдерами можуть перевищити 35 млн т [1]. Підтвердженням позитивних прогнозів є інформація на травень поточного року, що свідчить про 30,4 млн т експортованих і підготовлених до експорту зернових. Структура експорту складається з 10,2 млн т пшениці (34%), 4,4 млн т ячменю (14%), та 15,6 млн т кукурудзи або 51% від загального експорту зернових [9].

Підтвердженням стабільного виробництва зерна в державі є проведення посівної кампанії. За даними Держстатслужби, станом на 1 жовтня 2014 року, аграрії посіяли озимі на зерно та зелений корм, включаючи ріпак, під урожай 2015 року на площі 4,24 млн га, що в 1,5 раза перевищує відповідний рівень 2013-го. До того ж, зернових на зерно посіяно 3,4 млн га, що в 1,7 раза більше. Профільне міністерство не

прогнозує суттєвого зменшення посівів як озимих, так і ярих культур, порівняно з минулою посівною кампанією, тож і врожаї зерна не будуть меншими від середньостатистичного рівня п'яти останніх років [5].

Говорячи про збільшення обсягів зерновиробництва в державі, не можна оминати увагою проблеми, що супроводжують даний процес. Зокрема, для отримання стабільних урожаїв в Україні у майбутньому, необхідно розв'язати наявні проблеми виробничого, організаційного та економічного характеру.

По-перше, необхідними є подальша модернізація технічного парку (особливо на невеликих за розмірами сільськогосподарських підприємствах) та запровадження енергозберігаючих технологій. Тобто, потрібно зменшувати виробничі витрати та підвищувати врожайність зерна за допомогою сучасної техніки, сільськогосподарських машин та обладнання, а також використовуючи нові передові технології.

По-друге, потребує розвитку інфраструктура ринку зерна. Збільшення валового виробництва зерна в Україні зумовлює необхідність розширення потужностей складського господарства, які мають відповідати одночасному зберіганню щонайменше 50% врожаю. На сьогодні потужності зі зберігання зерна не відповідають потребам ринку. Це впливає на низький рівень конкуренції на ринку складських послуг, унаслідок чого, зростають витрати на реалізацію продукції.

По-третьє, проблемою сьогодення у сфері зерновиробництва є відсутність на ринку зерна зрозумілих і постійних правил гри для суб'єктів господарювання. Виробники та переробники зерна, зернотрейдери мають заздалегідь розроблювати власну виробничу та ринкову програми через планування обсягів виробництва продукції, укладення довгострокових договорів та планування доходів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна відзначити, що сучасний стан виробництва зерна в Україні характеризується позитивними тенденціями, проте супроводжується низкою проблем. Зазначені проблеми можуть вирішуватися за участі держави через подальшу підтримку цільових програм, зокрема здешевлення банківських кредитів, відшкодування витрат на придбання складної техніки, проведення інтервенційних закупівель тощо. До того ж, суб'єкти господарювання через громадські об'єднання повинні відстоювати власні інтереси.

Список літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Для світу Україна вже більше кукурудзяна, аніж пшенична [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ab.org.ua/>
3. Зерно України – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yaneuch.ru>
4. Інфраструктура товарного ринку : навч. посіб. / [О. В. Калюжна, В. Ф. Клочан, Т. Я. Іваненко, В. С. Кушнірук]. – Миколаїв, 2012. – 284 с.
5. Кириленко І. Г. Формування зернового ринку в Україні: стратегія розвитку / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – К., 2010. – С. 79–84.

6. Маслак О. Прогноз розвитку ринку зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua>
7. Розвиток ринку зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua>
8. Сміт А. Добробут нації: дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К. : PortRoyal, 2001. – 594 с.
9. Темпи експорту зерна майже дорівнюють тогорічним [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zerno.org.ua>
10. Україна увійшла до трійки найбільших експортерів зерна <http://www.epravda.com.ua>

Освещены отдельные аспекты современного состояния зернового производства Украины. В частности, проанализированы валовые сборы зерновых, посевные площади, урожайность. Рассмотрена динамика производства зерна в Украине, структура внутреннего потребления зерна и ценовая ситуация на внутреннем рынке. Очерчены основные проблемы производственного, организационного и экономического характера в сфере зернопроизводства Украины.

Производство зерна, валовые сборы, посевные площади, закупочные цены, поставки зерна.

The separate aspects of the modern state of grain production of Ukraine are lighted up in the article. In particular, are analyzed gross collections of grain-growing, sowing areas, productivity. The dynamics of production of grain is considered in Ukraine, pattern of internal consumption of grain and price situation at the internal market. The basic problems of productive, organizational and economic character are outlined in the field of grain production of Ukraine.

Production of grain, gross collections, sowing areas, purchase price, supplying with grain.

УДК 636.2:330.34

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РОЗВИТОК СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

***Т. В. Мірзоєва, кандидат економічних наук
В. Куц, студентка***

Висвітлено основні проблеми вітчизняного скотарства в умовах сьогодення, зокрема такі основні, як низька ефективність галузі та висока її трудомісткість, постійне скорочення поголів'я худоби, повільний перехід на інноваційні технології на сільськогосподарських